

1. ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ

Педагогічні працівники в своїй практичній діяльності часто зустрічаються з проблемами, що пов'язані з пізнавальною активністю дитини. Низька або зовсім відсутня пізнавальна активність призводить до стійкої неуспішності, інтелектуальної пасивності. Шкільна неуспішність, в свою чергу, призводить до відхилень у поведінці, дезадаптації. Під час роботи з формування пізнавальної активності школярів перш за все виникає питання щодо діагностики її рівня. Діагностувати рівень розвитку пізнавальної активності можна методом безпосереднього спостереження за учнями під час уроків та позаурочної діяльності, використовуючи інструменти психологічної діагностики: анкети, тести тощо.

Під час спостереження за учнями психолог (педагог) звертають увагу на наступні найважливіші, за думкою фахівців, показники пізнавальної активності:

- зосередженість, концентрація уваги на предметі, що вивчається;
- дитина за власною ініціативою звертається до певної галузі знань, намагається узнати якомога більше;
- позитивні емоції при подоланні труднощів, що виникають під час інтелектуальної діяльності.

Активізація пізнавальної діяльності передбачає певну стимуляцію, посилення процесу пізнання. Стимулює пізнавальну діяльність насамперед вчитель. Його дії полягають в тому, щоб за допомогою різних засобів сприяти розвитку учбової мотивації через формування активної позиції учня, позитивного ставлення до навчання, мотивації досягнення успіху, пізнавального інтересу та пізнавальної активності.

Для формування активної позиції школяра учитель може використовувати:

- словесне навіювання, зокрема, відчуття належного ставлення до навчання, до школи;
- необхідно забезпечити ситуації особистого вибору завдання, вправи (яку задачу вирішуватимеш?); ступеню складності завдання (легке або цікаве); числа завдань (скільки завдань берешся вирішити: одне або два?);
- створити ситуацію активного впливу в спільній учбовій діяльності (діти самі розбиваються на пари і виконують запропоновані завдання).

Для формування позитивного ставлення до процесу навчання необхідно:

- піклуватися про створення загальної позитивної атмосфери на уроці, постійно знижувати тривожність дітей, виключаючи докори, вимову, іронію, кепкування, погрози, прагнучи виключити страх школяра перед ризиком помилитися, забути, зніяковіти, невірно відповісти;
- створювати ситуації успіху в учбовій діяльності, що формують відчуття задоволеності, упевненості в собі, об'єктивної самооцінки і радості;
- спиратися на гру, включаючи інтелектуальні ігри з правилами, активно використовуючи ігрову техніку на кожному етапі уроку, робити гру природною формою організації діяльності дітей на уроці та в позаурочний час;
- використовувати інтерес учнів до наочності;
- цілеспрямовано емоційно стимулювати дітей на уроці, запобігаючи небезпечним для учня відчуттям нудьги, сірості, монотонності за допомогою включення різних видів діяльності, цікавості, особистої емоційності;
- збуджувати інтелектуальні емоції - здивування, новизни, сумніву, досягнення;
- формувати внутрішній оптимістичний настрій у дітей, вливаючи упевненість, даючи установку на досягнення, подолання труднощів.

Для розвитку мотиву досягнення успіху:

- орієнтуйте учнів на самооцінку діяльності: запитуйте учня: «Ти задоволений результатом?», замість оцінки: «Ти добре впорався з роботою»;
- проводьте індивідуальні бесіди для обговорення досягнень і промахів;
- постійно цікавтеся ставленням учня до процесу і результату своєї діяльності;
- допомагайте учням бути відповідальними за успіхи і промахи;
- якщо ви робите помилку або ваша робота не виповнена на досить високому рівні, обговорюйте це з учнями. Будьте самокритичні і відповідальні за свої помилки;
- запрошуйте на уроки гостей, які розповіли б про свої успіхи і невдачі;
- спробуйте знаходити смішний вихід із ситуацій. Інколи помилки бувають веселими;

- допомагайте учням побачити зв'язок між їх зусиллям і результатами праці: організуйте рефлексію і зворотний зв'язок під час уроку.

Розвивайте пізнавальний інтерес учнів, для чого необхідно:

- не допускати учбових перевантажень, перевтоми і одночасно низького темпу роботи (дозування учбового матеріалу з точки зору кількості і якості повинно відповідати можливостям і здібностям учнів);
- використовувати зміст учбового матеріалу як джерело стимуляції пізнавальних інтересів;
- стимулювати пізнавальний інтерес різноманітним цікавим прийомів (ілюстрації, гра, кросворди, драматизація тощо);
- спеціально навчати прийомам розумової діяльності і учбової роботи;
- використовувати проблемно-пошукові методи навчання.

Рекомендації педагогам щодо роботи з дітьми, які мають різні рівні розвитку пізнавальної активності

Рівні розвитку пізнавальної активності	Тактика взаємодії вихователя з дітьми
Високий рівень Достатньо сформована пізнавальна активність	уважно вислуховувати дітей, заохочувати їх до розповіді, наприклад: «Що ти бачив?», «Розкажи про що нове ти дізнався?», «Як ти гадаєш, що буде, коли зробиш...», «Спробуй!» (Ця робота має привести до запитання «Як ти робитимеш це?»)
Середній рівень Недостатньо сформований пізнавальний інтерес та ініціатива. Недостатньо розвинені операції мислення. Не сформоване вміння сприймати й розв'язувати завдання	спрямовувати пошук; вправляти в порівнянні, аналізі, синтезі, узагальненні під час дидактичних вправ; спостерігати, як дитина взаємодіє з однолітками у мікрогрупі, залучати її до обговорення проблем, розв'язання запропонованих ситуацій; чітко формулювати способи розв'язання завдань
Низький рівень Недостатньо розвинені пізнавальні процеси. Відсутнє довірливе спілкування з дорослими.	спонукати дитину до діяльності: «Я хочу зробити...допоможи мені», «Ходімо разом подивимося...»; спонукати до взаємодії з іншими дітьми; давати конкретні завдання; створювати позитивний психологічний клімат для спілкування з однолітками.

2. Шляхи стимулювання навчальної мотивації учнів на уроці

Навчальна діяльність — це основна форма активності учня, спрямована на зміну самого себе як суб'єкта навчання. Відповідно до принципу єдності свідомості й діяльності, сформульованого С. Л. Рубінштейном, навчальна дія як цілісність складається з двох компонентів: мотиваційного (спонукання) та виконавського. Навчальні дії розвиваються від дії за зразком до творчих дій. Мотив як спонукальна причина окремої дії та сукупності дій є результатом складної взаємодії мотивів — цілей, пізнавального інтересу, соціальних, моральних, практичних та ін. Він проявляється в навчанні у вигляді ставлення учня до сукупності дій, в результаті яких формуються компетентності певного рівня.

Основною формою організації навчальної діяльності є урок.

Для проведення уроку пропонуємо такі рекомендації, впровадження яких сприятиме створенню мотиваційних моментів.

- Використовувати різноманітні форми й методи організації роботи, що враховують суб'єктивний досвід учнів щодо теми, яка розглядається.
- Створювати атмосферу зацікавленості кожного учня як у власній роботі, так і в роботі всього класного колективу.

- Стимулювати учнів до використання різноманітних способів виконання завдань на уроці без побоювання помилитися, одержати неправильну відповідь.

- Заохочувати прагнення учнів до самостійної роботи, аналізувати під час уроку різні способи виконання завдань, запропоновані дітьми, відзначати та підтримувати всі прояви діяльності, що сприяють досягненню учнями мети.

- Створювати педагогічну ситуацію спілкування, що дозволяє кожному учневі, незалежно від ступеня його готовності до уроку, виявляти ініціативу, самостійність і винахідливість у способах роботи.

- Обговорювати з учнями наприкінці уроку не лише те, «що ми дізналися» (що опанували), але й те, що сподобалось (не сподобалось) та чому; що хотілося б виконати ще раз, а що зробити по-іншому.

- Під час опитування на уроці (виставлення оцінок) аналізувати не лише правильність (неправильність) відповіді, але і її самостійність, оригінальність, бажання учня шукати та знаходити різноманітні способи виконання завдань.

- Оголошуючи домашнє завдання, слід повідомляти не лише його зміст та обсяг, але й давати докладні рекомендації щодо раціональної організації навчальної роботи, яка забезпечить виконання домашнього завдання.

З огляду на вищевикладене можна відзначити, що учень на уроці повинен бути настроєний на ефективний процес пізнання, мати в ньому особисту зацікавленість, розуміти, що й навіщо він виконуватиме. Без виникнення цих мотивів навчання, без мотивації навчальної діяльності пізнання не може принести позитивний результат. Для досягнення необхідного результату можна використовувати різноманітні прийоми розвитку пізнавальних мотивів.

1. Мотивація навчальної діяльності шляхом бесіди

У вступному слові вчитель окреслює коло питань, що розглядатимуться на уроці. При цьому залучаються знання і суб'єктивний досвід учнів, наводяться цікаві приклади й парадоксальні ситуації, демонструється зв'язок матеріалу, що вивчається, з раніше вивченим. Учитель указує на практичне значення теми, яка розглядається.

2. Мотивація навчальної діяльності шляхом створення проблемної ситуації

Постановка питання, демонстрація експерименту або надання до уваги учнів логічної суперечності, для розв'язання та пояснення яких у дітей не вистачає знань.

Способи створення проблемних ситуацій

1. Зіткнення учнів із суперечностями між новими фактами та явищами й наявними знаннями за необхідності теоретичного пояснення і пошуку шляхів їх застосування.

2. Зіткнення учнів з необхідністю вибору потрібної інформації (ситуація з надлишком інформації).

3. Використання суперечностей між наявними в учнів знаннями та практичними завданнями, що виникають під час виконання цих завдань.

4. Спонування до порівняння, зіставлення та протиставлення фактів, явищ, правил і дій та їх узагальнення.

5. Зіткнення учнів із суперечностями між існуючими технічними рішеннями та новими вимогами, які висуває практика

6. Спонування учнів до виявлення внутрішніх і міжпредметних зв'язків і зв'язків між явищами.

3. Мотивація навчальної діяльності шляхом використання технології «Мозкова атака»

Цей метод полягає у колективній творчій роботі з розв'язання певної складної проблеми. Всіх учнів об'єднує спільна робота над пошуком істини. Розмірковуючи над певною проблемою, доповнюючи один одного, підхоплюють і розвивають одні ідеї, відкидаючи інші.

Орієнтовна послідовність дій

1. Формулювання проблеми. Постановка завдань, визначення терміну обмірковування пропозицій.

2. Висловлювання суджень, ідей. Реєстрація ідей на дошці.

3. Обґрунтування ідей їхніми авторами. Загальна дискусія навколо представлених ідей: правильність, доцільність, оригінальність. Вибір найкращої ідеї.

4. Обґрунтування остаточного вибору. Підбиття підсумків роботи.

4. Мотивація навчальної діяльності шляхом опрацювання тексту періодичних видань

Для активізації роботи й зацікавленості учнів на початку уроку вчитель роздає газети, журнали або сторінки цих видань, де розміщено інформацію, що стосується теми уроку. Учитель просить учнів звернути увагу на конкретну інформацію, наголошуючи на її важливості для кожного учня та можливості її повсякденного використання.

5. Мотивація навчальної діяльності за технологією «Незакінчене речення»

Учням роздають сторінки учнівської роботи «Мої думки» та пояснюють, що кожен має самостійно закінчити запропоновані речення. Запропоновані речення стосуються теми уроку, і учні мають достатньо знань та особистого досвіду для висловлення власних думок. Після завершення роботи висловлювання зачитуються і деяким учням пропонується прочитати свої відповіді. В будь-який момент уроку учні повинні бути готові обговорити відповідь товариша або попросити його аргументувати свій варіант закінчення речення.

6. Мотивація навчальної діяльності шляхом виготовлення саморобних наочних посібників

На початку вивчення теми учні одержують перелік наочних посібників, які вони можуть виготовити.

Виготовлені саморобні прилади, моделі, малюнки, що пояснюють те чи інше природне явище, карти стародавніх поселень, описаних у підручнику, тощо учні демонструють на уроці, пояснюючи ідею створення й особливості запропонованих ними посібників. Особливо цінними є пристосування, які учні вигадали самі та які правильно відбивають зміст матеріалу, що вивчається. В кабінеті створюється постійно діюча виставка саморобних наочних посібників, що дає можливість усім учням ознайомитися з творчими досягненнями однокласників. Використання саморобних наочних посібників на уроках сприяє підвищенню інтересу до навчання, розвиває дослідницькі навички, підвищує продуктивність педагогічної роботи, наповнює урок елементами зацікавленості, викликає в учнів відчуття причетності до подій на уроці.

Крім того, учнів можна залучати до виготовлення таблиць і схем, що пояснюють матеріал теми. Ця форма роботи дозволяє не лише наповнити кабінет роздавальним матеріалом, але й формує в учнів уміння виокремлювати головне, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та, що особливо важливо, сприяє активізації розумової діяльності.

7. Мотивація навчальної діяльності шляхом використання творчих завдань

• Учням пропонується питання на зразок: «Що станеться, якщо...?». У цих питаннях розглядаються парадоксальні ситуації. Учні можуть самостійно добирати такі питання, ставити їх однокласникам, обговорювати, захищати свою позицію, використовуючи знання з предмета.

• Складання кросвордів, сканвордів, загадок. Можливі варіанти роботи з кросвордом:

1. Розгадати кросворд, заповнивши порожні клітинки.

2. Сформулювати запитання до слів, що даються учням у заповненому кросворді.

3. Заповнити кросворд, у якому виділено певні квадратики. З літер, що потрапили в них, скласти ключове слово та пояснити його зміст.

4. Скласти кросворд, використавши поняття з теми, яку запропонував учитель.

• Художні завдання. Наприклад, «Яким я уявляю собі...». Тут можна запропонувати і природне явище, і якого-небудь наукового діяча, і подію.

• Написання фантастичних оповідань, есе, віршів з використанням знань з предмета.

8. Мотивація навчальної діяльності шляхом використання під час уроку художньої та науково-популярної літератури

Використання уривків із творів можливе з різними цілями: для ілюстрації матеріалу, постановки питання, закріплення вивченого. Використання художньої та науково-популярної літератури в процесі вивчення шкільних предметів сприяє активізації пізнавальної активності та закріпленню цілісного уявлення про навколишній світ.

9. Мотивація навчальної діяльності шляхом створення ситуації успіху

Практика свідчить про те, що дуже складно працювати з невстигаючими учнями, тому що останні не можуть засвоїти нового матеріалу. Пропонується такий прийом, як дозування викладу навчального матеріалу, тобто подання його окремими невеликими смисловими дозами з обов'язковим закріпленням. На початку вивчення теми використовуються репродуктивні методи навчання, щоб учні переконалися у можливості відтворити матеріал, а потім уже використовуються творчі методи. Учні виконують завдання, використовуючи підказку, діючи за алгоритмом тощо. При цьому виникає проблема: як, наприклад, оцінити елементарні (на думку

вчителя) дії учня — відтворення невеликої дози матеріалу, розв'язання нескладної задачі, виконання легкої самостійної роботи. Враховуючи те, що для деяких учнів таке навчання було макси-

мально можливим, досягнення навчальної діяльності слід оцінювати не лише середнім, але іноді й вищим балом. Такий прийом виправдовує себе, оскільки учні починають вірити у власні сили і згодом все краще оволодівають матеріалом предмета.

Складності в розумінні матеріалу, що вивчається, можуть бути спричинені значною кількістю в розповіді вчителя незнайомих слів, тобто «щільністю» незрозумілої наукової термінології. Щоб уникнути цього, слід чітко визначити мінімум наукових термінів, які повинен опанувати учень; доцільно показати (там, де це можливо) відмінність їх від повсякденних понять, навести аналогічні терміни, пояснити їх походження; ці терміни необхідно використовувати багаторазово для їх ґрунтовного закріплення в пам'яті. Можна використати прийом складання тезауруса наукової термінології.

Чим більш чітко та яскраво виконано поділ матеріалу на частини, чим більш рельєфно показано логічні зв'язки між ними, підкреслено складові, що містять нові знання, тим більш зрозумілим є його зміст. Цьому сприяють наголошення на ключових словах у тексті, наявність плану викладу, питання до нього. Якщо матеріал конкретизується рисунками, словесними прикладами, близькими до особистого досвіду учнів, то він стає доступним для розуміння і викликає інтерес до предмета.

10. Мотивація навчальної діяльності на основі діяльнісного підходу до навчання

1. Навчальна діяльність під керівництвом учителя

Можливі варіанти завдань для учнів:

- -Що саме буде результатом вашої роботи на уроці?
- Якими способами можна досягти результативності, вашої роботи на уроці?
- Чи існують інші способи виконання роботи?
- Визначте завдання своєї навчальної дальності, оберіть способи дій, що відповідають виконанню завдань.
- Самостійно та послідовно виконайте всі етапи конкретної роботи та подайте результати у вигляді графіка, схеми тощо.
- Сплануйте свою навчальну діяльність, визначивши віддалену та найближчу мету.
- Визначте проміжок часу, необхідний для виконання всіх етапів роботи, та етап, що, на вашу думку, буде найбільш складним.

2. Самостійна навчальна діяльність здійснюється в тому випадку, коли окремі етапи роботи або робота загалом виконується учнем без допомоги вчителя. Можливе використання алгоритму дій на уроці або переважної частини уроків з певної теми. Учитель виступає в ролі консультанта.

3. Самоосвітня діяльність учня

Учень керує своєю пізнавальною діяльністю самостійно, виконуючи її відповідно до своїх знань, цілей і мотивів.

Прийоми самостійної роботи учня:

- Прийом смислового опрацювання тексту, що передбачає збільшення обсягів матеріалу, який вивчається, виокремлення в ньому ідей, принципів, законів, осмислення узагальнених способів розв'язання задач.
- Прийом культури читання та культури слухання; прийоми стислого та найбільш раціонального конспектування (план, тези, конспект, анотація, реферат, рецензія, загальні прийоми роботи з книгою).
- Загальні прийоми запам'ятовування (структурування навчального матеріалу, використання прийому мнемотехніки: образної та слухової пам'яті).
- Прийоми фокусування уваги, що базується на використанні різноманітних видів контролю, поетапної перевірки своєї роботи тощо.
- Загальні прийоми пошуку додаткової Інформації (робота з бібліографіями, довідниками, каталогами, словниками, енциклопедіями).
- Прийоми підготовки до державної атестації, тематичного оцінювання, семінару, лабораторних і практичних робіт.
- Прийоми раціонального використання часу.

11. Мотивація навчальної діяльності з допомогою екстраполяції

Прийоми екстраполяції базуються на функції мозку прогнозувати. Вміння переносити наявні знання, вміння, способи діяльності в іншу ситуацію — яскрава ознака творчого мислення. До прийомів екстраполяції належать:

- Перенесення об'єкта в уявне майбутнє, довільне перенесення параметрів, використання прийому парадоксів.
- Перенесення себе в уявне майбутнє та прогнозування розвитку подій з огляду на це майбутнє.
- Проведення конкурсу пропонованих теорій.
- Розгляд об'єкта з різних боків.
- Цілісне бачення Проблеми.

Такий прийом доцільний, наприклад, під час розгляду проблем, пов'язаних з екологією.

12. Мотивація навчальної діяльності в процесі пізнавальних ігор та ігрових ситуацій

До основних понять, що характеризують дидактичні ігри, належать: об'єкт, який моделюється; модельований процес; сценарій, у якому описуються правила гри, об'єкти та предмети; способи гри; регламент; учасники ігрового процесу.

Наведемо деякі приклади ігрових ситуацій, застосування яких не потребує значного часу ні на підготовку, ні на проведення. Однак вони сприяють значному пошквалюванню дій учнів на уроці.

1. Барон Мюнхгаузен. Мета — спростувати вигадки барона Мюнхгаузена, які заздалегідь підготував учитель, або запропонувати дітям як домашнє завдання вигадати явно неправдиві твердження, які зачитуються та спростовуються на уроці на етапі перевірки домашнього завдання.

2. Крокодил. Доцільно використовувати на уроках повторення й узагальнення навчальної інформації. Клас поділяється на кілька команд. Капітану кожної команди вчитель пошепки повідомляє зміст завдання. З допомогою міміки та жестів зміст завдання повідомляються всьому класу так, щоб не втратити предметної суті пропонованого для впізнавання об'єкта.

3. Пінг-понг. Використовується для перевірки домашнього завдання. До дошки викликаються два учні. Вони по черзі ставлять один одному підготовлені вдома запитання з теми домашнього завдання. Клас оцінює якість запитань і відповідей. Враховується оригінальність, винахідливість, гумор, ґрунтовність відповідей.

4. Коментатор. Проводиться після вивчення теми. Учням пропонується відтворити зміст раніше переглянутого сюжету кінострічки, відеосюжету; пояснити зміст картинки або схеми; прокоментувати дії вчителя під час демонстрації досліду. Вчитель може зупинити коментар одного учня та запропонувати іншому продовжити. Прийом сприяє розвитку уваги та пам'яті.

5. Ланцюжок. Ланцюжки можуть бути різними ланцюжок думок, ланцюжок відповідей на запитання, ланцюжок формул, ланцюжок задач, дібраних так, що відповідь попередньої задачі є умовою наступної. Прийом можна використати під час фронтального опитування, з'ясування рівня засвоєння нового матеріалу, розв'язування задач, виконання експериментальних завдань. Пропонована ігрова ситуація сприяє формуванню уваги.

6. Перевертні. Завдання полягає у складанні слів-понять зі складів, написаних на картках, поясненні їх змісту й основних характеристик.

Наприклад:

ти-ка-фо-не — фонетика;

ка-мен-зур — мензурка.

Учням роздаються завдання-картки з написаними реченнями, слова в яких переплутані. Завдання полягає в тому, щоб правильно побудувати речення та пояснити, про яке явище чи поняття в ньому йдеться.

Прийом можна використовувати під час узагальнення матеріалу, що вивчається.

13. Мотивація навчальної діяльності з допомогою прийомів роботи з текстом

1. Знайди помилку

1) Учням пропонується для ознайомлення невеликий текст, що безпосередньо стосується матеріалу, який вивчається. Потім учитель збирає тексти та пропонує учням прочитати з екрану

той самий текст, але в який внесено певні зміни (бажано помилкові). Учні повинні порівняти текст з раніше прочитаним і виявити помилки та неточності.

2) Учитель читає заздалегідь підготовлене оповідання, в якому описується певна подія, але припускається помилка в описі понять, явищ тощо. Учні пропонують, слухаючи, фіксувати помічені помилки в зошитах.

3) Учитель, пояснюючи матеріал, свідомо припускається помилка. У цьому випадку перевіряється увага дітей та їх знання.

Оцінювання діяльності учнів можна здійснити, перевіряючи зошити, або в процесі обговорення.

10 кроків стратегії само мотивації (для учнів і для вчителя)

1. Плануйте довгостроково, на перспективу.
2. Шукайте взаємовигідного партнера для навчання.
3. Визначте, як те, що ви робите, можна використати у повсякденному житті, у майбутній професійній діяльності.
4. Плануйте час занять (дні тижня, конкретний час).
5. Визначте чітко цілі й задачі навчання.
6. Поділіть матеріал на частини й починайте із засвоєння змісту середньої складності, потім переходьте до складних і, нарешті, легких.
7. Доповнюйте вивчене своїми примітками, малюнками, схемами.
8. Нагородіть себе приємними словами за виконане завдання.
9. Обговоріть те, що вас зацікавило, з товаришем або вчителем. Ознайомтеся із додатковою літературою.
10. Щоб знання були міцними, повторюйте, виконуйте вправи.

За І. Підласим

Корисні поради щодо стимуляції навчання

- 1. Спирайтесь на бажання дитини.**
Важливе не те, чого бажаємо ми самі, а й те, чого хоче учень. Він не винний у своїх бажаннях. Завдання педагога — змінити напрямок його прагнень, якщо вони не збігаються з педагогічними цілями.
- 2. Використовуйте ідентифікацію.**
Примушуйте своїх учнів чогось палко забажати. Головне — щоб бажання виникли, а ви змогли б їх використати.
- 3. Враховуйте інтереси й нахили.**
Говоріть про те, що цікавить ваших учнів, точніше, з цього починайте. Намагайтесь обернути «побічні» інтереси дитини на свою користь. У важких випадках ідіть від яскравої форми до змісту, від емоцій до логіки.
- 4. Використовуйте наміри.**
Пам'ятайте: намір виникає на основі потреби. Знаходьте можливість допомогти учням у здійсненні їх намірів.
- 5. Заохочуйте бажання досягти визнання.**
Багато дітей вчиться не тільки заради знань, а й заради престижу. Не слід нехтувати цим бажанням.
- 6. Визнавайте чесноти, схвалюйте успіхи, давайте дитині шанси.**
Пам'ятайте, що завжди краще хвалити, ніж критикувати. Авансуйте найменші позитивні зрушення. Безпрограшний стимул — «Я вірю, щіо ти зможеш!».
- 7. Зробіть діяльність привабливою.**
Використовуйте зовнішньо привабливі й цікаі форми роботи, оформлення результатів, кінцевої оцінки діяльності.
- 8. Іноді просто говоріть «Треба!».**
Але цьому заклику завжди надавайте особистісної спрямованості — «Це потрібно зробити! Ти ж вольова людина!».
- 9. Використовуйте ситуацію.**
Різні життєві ситуації, що виникли випадково, потрібно помітити й миттєво використати як стимул.

Учителеві підчас здійснення роботи з формування мотивів навчання і навчальної діяльності необхідно:

- по-перше, спиратися на досягнення попереднього віку;
- по-друге, прагнути мобілізувати потенційні можливості певного віку, а саме, розпочавши роботу з класом, визначити, чи сформовані в учнів класу ті рівні навчальної діяльності й мотивації, що становлять резерви цього віку;
- по-третє, у процесі роботи з кожним віком важливо враховувати особливості наступного віку, а отже, орієнтуватися не тільки на наявний рівень, але й на зону найближчого розвитку мотивів і навчальної діяльності.

Рекомендації вчителям щодо підвищення мотивації навчальної діяльності учнів

- 1) Систематично вивчайте і враховуйте індивідуальні інтереси і потреби учнів. Актуалізуйте ті потреби і інтереси, які відповідають стимулам, що наявні у розпорядженні педагога.
- 2) Варіюйте характер педагогічних оцінок з метою уникнення звикання до них дітей.
- 3) Пам'ятайте, що підвищення мотивації навчальної діяльності учня забезпечується оцінкою вчителя. Головна функція оцінки – стимулююча, яка сприяє формуванню позитивної навчальної мотивації.

Для підвищення мотивації учнів пропонується:

- забезпечити в учнів відчуття просування вперед, переживання успіху в діяльності, для чого необхідно правильно підбирати рівень складності завдань і заслужено оцінювати результат діяльності;
- використовувати всі можливості навчального матеріалу для того, щоб зацікавити учнів, ставити проблеми, активізувати самостійне мислення;
- організувати співробітництво учнів на уроці, взаємодопомогу, позитивне ставлення класу до предмета і навчання в цілому;
- самому правильно формувати стосунки з учнями, бути зацікавленим у їхніх успіхах, мати авторитет;
- бачити індивідуальність кожного учня, мотивувати кожного, спираючись на вже наявні в учня мотиви;
- деяких учнів доводиться змушувати вчитися, постійно заохочувати чи карати, залучати батьків для спільного контролю.

3. Як сприяти саморозвитку учнів Пам'ятка для педагогів

1. Оцінювати реальні можливості учнів, рівень їхньої підготовки. Здійснювати індивідуальний підхід у керівництві саморозвитком.
2. Кількісний та якісний аналіз рівня навчальних досягнень з кожної предметної теми допоможе дати за необхідності рекомендації кожному учневі щодо корекції знань, стимулювати так звану ближню мету саморозвитку - ліквідацію прогалин.
3. Учням, що мають утруднення в самостійному визначенні особистих проблем, пропонувати чіткий алгоритм, виконання покрокових дій щодо корекції з наданням конкретних рекомендацій: що саме потрібно вивчити, які джерела інформації при цьому можна використати, які практичні заняття, вправи, досліди, задачі, завдання виконати для розвитку вміння застосовувати набуті знання в стандартних і нестандартних ситуаціях.
4. Учням з низькою готовністю до здійснення саморозвитку пізнавальної діяльності необхідно надавати конкретнішу інформацію про можливості здійснення діяльності, можливо, навіть вказувати на сторінки тих чи інших джерел, які потрібно опрацювати. При цьому давати гімназістам можливість вибору завдань, способів діяльності з переліку запропонованих.
5. Саморозвиток виникає тоді, коли учень на основі знань і вмінь, отриманих у процесі навчання та виховання виявляє недостатність наявних знань для вирішення певної проблеми. Отже, необхідно створювати саме такі ситуації, які спонукають учня до самостійного пошуку вирішення проблем, розвивають його ініціативу звернення до додаткових джерел пізнавальної інформації, формують його самостійність. Діяльність школярів переходить на рівень самоорганізації і саморегуляції.
6. Проблема управління пізнавальною діяльністю учнів слід розв'язувати так, щоб школяр був не об'єктом, а суб'єктом навчання і виховання.